

שלילת זכות ירושת הנרצח מהרוצח ומירשיו

ראשי פרקים

א. מבוא	2. בעל שקידש את אשתו במרמה
ב. ייחודיות דיני הירושה במשפט העברי	3. תקנות לצמצום ירושת הבעל את אשתו
ג. ירושת נרצח על ידי רוצחו	ו. מי היורש כשהבעל רצח את אשתו
1. האם רוצח מורישו יורש אותו מדין תורה?	ז. היבטים נוספים בהצעות החוק
2. תקנה לשלילת ירושת הרוצח את מורישו	1. בין היורש מכוח ירושה ליורש מכוח צוואה
ד. מי זוכה בירושה כשאדם רצח את מורישו?	2. כשהרוצח אינו כשיר לעמוד לדין
ה. בין רוצח קרובי משפחתו לרוצח אשתו	3. שלילת חלקו בדירה המשותפת
1. בעל שרוצה לגרש את אשתו	ח. סיכום

א. מבוא

על שולחן ועדת החוקה של הכנסת מונחות כמה הצעות חוק שמבקשות להסדיר ולתקן כמה פרצות שהתגלו באשר להסדר המשפטי שקבע המחוקק בסעיף 15(1) לחוק הירושה, תשכ"ה-1965, שבו נקבע כי מי "שהורשע על שגרם במתכוון למותו של המוריש או שניסה לגרום למותו", פסול מלרשת את הנרצח. על פי נוסח החוק הקיים, זכות הירושה נשללת מהרוצח רק אחרי שבית המשפט ימצא שהרוצח אכן ביצע את מעשה הרצח, והוא **יורשע** על מעשהו. יוזמי הצעות החוק החדשות הצביעו על כך שכתוצאה מתנאי זה נוצרו שתי בעיות מרכזיות:

1. פעמים שבית המשפט מגיע למסקנה שהרוצח אינו כשיר לעמוד לדין בשל בעיות נפשיות שונות, ועל כן הוא אינו מורשע על מעשיו על אף שהוא ביצע את פעולת הרצח. על פי לשון החוק הקיימת, הוא אינו מאבד את זכותו לרשת את קורבנו.
2. פעמים שלאחר מעשה הרצח, הרוצח מתאבד, וכתוצאה מכך הוא לעולם לא יורשע בבית המשפט על מעשיו. במקרים אלו הוא אינו מאבד את זכותו לרשת את הקורבן, והתוצאה בפועל היא שזכות זאת עוברת לידי יורשיו של הרוצח.

כדי לפתור בעיות אלו, מבקשות הצעות החוק לתקן את הסעיף הנ"ל, במטרה שיוורה שירושת הנרצח תישלל מהרוצח ומירשיו, אף כאשר לא ניתן להעמיד אותו לדין מכיוון שהתאבד או נמצא פסול דין. נוסף על הצעות אלו, קיימת הצעה נוספת הנוגעת לחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973, המבקשת לקבוע כי "יופקעו זכויותיו של בן הזוג הרוצח ביחס לדירתם המשותפת של בני הזוג. במקרה כזה, חלקו של הרוצח בדירה המשותפת יעבור ליורשיו של הנרצח".¹ מטרתה של הצעה זו היא לחסוך מיורשי הנרצח את עוגמת הנפש הקשה שנגרמת להם מהצורך לנהל הליכים משפטיים אזרחיים כנגד הרוצח ויורשיו.

1. כלשון דברי ההסבר להצעת החוק.

במאמר זה נבקש להציג את עמדת ההלכה בשאלות שעל הפרק. הנחת היסוד של המאמר (שאף הוגש כנייר עמדה לוועדת חוקה) היא, שככלל החוק לשלילת ירושה ממי שרצח את מורישו הוא תקנה ראויה, שיש לה תוקף הלכתי על פי המשפט העברי. בהמשך לכך יש לבחון, אם על פי המשפט העברי גם הרחבת החוק הולמת וראויה.

עיקר חידושו של המאמר הוא בהצעה להבחין בין מקרה בו קשר הירושה נובע מקשר דם ("זיקת שארות"), לבין מקרה בו קשר הירושה נובע מזיקת הנישואין ("זיקת אישות").

בחלקו הראשון של המאמר נדון בשאלה האם על פי ההלכה ניתן לשלול את ירושת הנרצח ממי שהרג אותו. נקדים, כי אף שקיימת מחלוקת אם מעיקר הדין הרוצח אכן מאבד את ירושת הנרצח, למעשה מוסכם שניתן לשלול ממנו את הירושה לכל הפחות מצד התקנה. אמנם, על פניו מוסכם בין פוסקי ההלכה שבמקרה שכזה, הירושה עוברת ליורשי הרוצח ולא ליורשים האחרים של הנרצח.

בחלקו השני של המאמר נבקש להוכיח שמסקנה זאת אמורה רק כאשר מדובר במקרה של קשר ירושה שנובע מקרבת דם, כגון בן שרוצח את הוריו, אך במקרה בו קשר הירושה נובע מזיקת הנישואין, כגון בעל שרוצח את אשתו, מעשה הרצח מנתק את זיקת הירושה, וזכות הירושה נשללת הן מהרוצח והן מיורשיו.

בחלקו השלישי של המאמר נתייחס להיבטים משניים שנגזרים מהשאלות בהן דנו - זכות הירושה של רוצח שנמצא לוקה בנפשו, שלילת הירושה מהרוצח במקרה של ירושה מכוח צוואה, ושלילת זכות בדירה משותפת במקרה של רצח בתוך הנישואין.

ב. ייחודיות דיני הירושה במשפט העברי

בפתח הדברים יש להקדים, כי לדיני הירושה ישנה חשיבות ייחודית בהלכה. דיני הירושה אינם נתפסים כשאלות ממוניות בלבד, אלא כמערכת דינים בעלי ערך לאומי שמטרתם לשמר ערכים החורגים מעניינו של אדם פרטי זה או אחר. כדברי הרב דוד כהן ("הרב הנזיר", נזיר-אחיו ח"ב עמ' קצז, קצט): "יסוד מהות הירושה הוא לאומי כללי".

נוסף על ערך ההמשכיות הלאומית, מבטאים דיני הירושה את הזיקה בין העם היהודי לארץ ישראל,² ואף את המשמעות הרבה שהמשפט העברי מייחס לערך המשכיות המשפחתית. כדברי ספר-החינוך (פנחס מצווה ת):

כעניין השתלשלות היצירות שרצה היוצר ב"ה זה אחר זה מבלי הפסק... שזכות היורש במוריש כאילו הגופים דבוקים זה בזה. שכל היוצא מן האחד נופל על השני.³

כך, בעוד שבדרך כלל בדיני הממונות יש גמישות רבה, שמאפשרת לאדם הפרטי לסטות מהדין הבסיסי שנקבע בהלכה מדין "תנאי שבממון",⁴ והדין ההלכתי בדיני

2. כפי שנאמר בתורה (במדבר לו, ח-ט): "למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבתיו; ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר כי איש נחלתו ידבקו".

3. ראו גם הרב איתמר ורהפטיג, 'ההתחייבות - תוקפה, אופיה וסוגיה' (תשס"א), עמ' 28-30.

4. כך להלכה בני זוג רשאים להתנות על יחסי הממון שבניהם, אך לא על יחסים שאינם ממוניים, עליהם חל הכלל: "המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל", ראו כתובות (נו, א) ושו"ע (אה"ע לח, ה).

ממונות אף מושפע ממנהגי המקום ומהחלטות שלטוניות מכוח "מנהג המדינה"⁵ ו"דינא דמלכותא דינא"⁶, בכל הנוגע לאפשרות לסטות מדיני הירושה, ההלכה נוקשה בהרבה.

דיני הירושה הם דינים קוגנטיים. דהיינו המוריש אינו יכול להתנות על דיני הירושה הנלמדים מהתורה (שו"ע חו"מ רפא, א), יורש עתידי לא יכול להסתלק מירושתו (בי"מ טז ע"ב, שו"ע שם ריא, א), ופוסקי ההלכה אף קבעו שכאשר דיני המדינה מורים על שינוי בסדר הירושה בניגוד להלכה, לחוק אין תוקף הלכתי, אף לא מדין "דינא דמלכותא דינא". כך הם דברי הרמב"ם (נחלות ו, א):

אין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו, ולא לעקור הירושה מן היורש, אף על פי שזה ממון הוא, לפי שנאמר בפרשת נחלות: "והיתה לבני ישראל לחוקת משפט", לומר שחוקה זו לא תשתנה, ואין התנאי מועיל בה, בין שציווה והוא בריא, בין שהיה שכיב מרע, בין על פה, בין בכתב, אינו מועיל.⁷

וכך כתב שו"ת ר' עקיבא איגר (תניינא סי' פג):

דלהרבה פוסקים אין על משפט הירושה דינא דמלכותא דינא... דגם דינא דמלכותא דמהני בממון, היינו כיון דניתן למחילה, וביד האדם בעצמו לוותר זכותו בתנאי, אבל בזה [בדיני ירושה], דעשאו הכתוב לחוק, אי אפשר לשנות בשום אופן, והווי כמילתא דאיסורא.

על פי דברים אלו, מובן מדוע אין זה פשוט כלל לשלול על פי ההלכה את זכות הירושה, למעט בדרך של מתנה מחיים, שמקבילה במידה מסוימת לצוואה המודרנית.

ג. ירושת נרצח על ידי רוצחו

1. האם רוצח מורישו יורש אותו מדין תורה?

מכיוון שקיומה של זכות ירושה אינה נובעת רצון המוריש להוריש, לכן גם כשהיורש עשה מעשה עוולה שלא יסולח כלפי המוריש, אין זה פשוט כלל שמעשה זה ישלול ממנו את זכות הירושה. ואכן, פוסקי ההלכה נחלקו בשאלת דין ירושת נרצח על ידי רוצחו.

המקור המרכזי שעליו הסתמכו הפוסקים שלדעתם אין הרוצח מאבד את זכות הירושה, הוא דברי הרמב"ם (ממרים ז, יד) לגבי ירושת בן בורר ומורה: בן סורר ומורה, הרי הוא ככל הרוגי בית דין שממונם ליורשיהן, שאף על פי שאביו גרם לו סקילה, הרי הוא יורש כל נכסיו.

האן-שמח (על הרמב"ם שם) הביא שתי ראיות מהנביאים לדברי הרמב"ם: האחת, מדברי האישה התקועית לדוד (שמואל ב ד), מהם עולה (על פי פירוש הרד"ק שם), שגואל הדם (שבמקרה שם היה גם קרובו של הרוצח) יורש את מי שהוא הורג. הראיה השנייה היא מכך שאחאב ירש את כרם נבות (כמתואר במלכים א כא). ואלו דבריו:

מבואר כן בשמואל ב (קאפיטל יד), בפסוק: "והנה קמה כל המשפחה כו' ונשמדה גם היורש". ויעוין רד"ק, שכוונתם אינו לנקום דם הנרצח, רק לירש אותם, הרי דגואל הדם ההורג בן אחיו יורשו אם אין לו בנים. וכן מוכח שם

5. ראו שו"ע (חו"מ שח, ג), וביתר הרחבה אנציקלופדיה-תלמודית (כרך נא ערך 'מנהג המדינה'). ראו גם - רון קליינמן, 'החוק האזרחי במדינה - מנהג המדינה?' תחומין לב (עמ' 261-272).

6. ראו שו"ע (שם שסט, ו-יא), וביתר הרחבה אנציקלופדיה-תלמודית (כרך ז ערך 'דינא דמלכותא דינא'). ראו גם - שמואל שילה, 'דינא דמלכותא דינא'.

7. להרחבה ראו יוסף ריבלין, 'הירושה והצוואה במשפט העברי', בן ציון גרינברגר, 'למען ירשו בני ישראל איש נחלת אבתיו', פרשת-השבוע 82.

שהרוצח ירש את אחיו, לכן באחאב לר' יהודה (סנהדרין מח,ב) דבן אחי אביו היה, אף על פי שהיה יודע שבשקר הרגו, בכל זאת ירש אותו מהדין, ופשוט.⁸

מדברי האור-שמח עולה, שלא רק במקרה של הרמב"ם שבו ההריגה הייתה כדין, מי שהרג את מורישו יורש אותו, אלא גם במקרים של רציחה שלא כדין. לעומת זאת, היו מהפוסקים שטענו שדברי הרמב"ם אמורים דווקא כאשר מי שהביא למות מורישו עשה זאת על פי ההלכה, ולכן לא איבד את זכותו לרשת אותו. אך אין ללמוד מכאן לגבי הרוצח את מורישו מתוך קטטה או מתאוה לירושתו. כך כתב שו"ת דבר-יהושע (ח"א סי' ק): והנה פשוטן של דברים ודאי מורים שרק כאן הדין כן שהאב יורש, דאם לא כן לאיזה עניין הקדים רבנו הרמב"ם ז"ל לומר שהבן סורר ומורה הוא ככל הרוגי בית דין שממונם ליורשיהן... וממילא מוכח שאם היה נחשב להרוג אביו, לא היה יורש נכסיו.⁹

באשר לירושת אחאב את כרם נבות, הסביר הדבר-יהושע, שאכן גם שם טענת אחאב בדבר זכותו לרשת את נבות, התבססה על טענתו שנבות נהרג כדין. ואכן, זו הייתה טענתו של אליהו הנביא כלפי אחאב (מלכים א שם, יט): "הרצחת וגם ירשת!?"

כך אף הציע בראשית דבריו הר"י זילברשטיין בספרו חשוקי-חמד על בבא-בתרא (נ,א), על פי דברי הרדב"ז (על הרמב"ם שם), שכתב שחידושו של הרמב"ם הוא שאין לחשוד באביו של בן סורר ומורה, שגרם להריגתו כדי לרשת אותו: לאור פירוש הרדב"ז, יש מקום לומר שדווקא אב הגורם סקילה לבנו הסורר והמורה, יורש את בנו, מכיוון שהאב נהג כדין תורה שציותה לסקול, וגם לא חייב למחול לו. מה שאין כן בן שרצח את אביו כדי ליורשו, עלינו לשלול ממנו את הירושה.¹⁰

2. תקנה לשלילת ירושת הרוצח את מורישו

עד כה תוארה המחלוקת מהו **עיקר הדין**. ברם יש שכתבו, שאף לדעת הסוברים שמעיקר הדין אין הרוצח מאבד את זכותו לרשת את מורישו, ניתן וראוי שבית הדין והציבור לא יאפשרו עוולה מוסרית שכזו, ועליהם לקנוס את הרוצח ולשלול ממנו את זכות הירושה, כדי שלא יהיה חוטא נשכר.¹¹

בנוסף, היו¹² שביקשו להביא תימוכין לטענה שראוי שבית הדין ישלול מרוצח מורישו את זכות הירושה, ממקורות בהם נקבע שבידי בית הדין לקנוס ולהפקיע ירושה גם ממי שזכאי לה על פי דין, וכפי שכתב הרמב"ם (נחלות ו, יב) לגבי מומר:

8. כך כתב גם שו"ת ציץ-אליעזר (ח"י"ז סי' נח,ב). ראו גם שוחטמן, 'הרצחת וגם ירשת!?' פרשת השבוע 302. לדברי שוחטמן, גם חכמים שחלקו על ר' יהודה בשאלת ירושת כרם נבות (לדבריהם מוכח מהסיפור שם שהרוגי מלכות נכסיהם למלך), מודים לו שרוצח יכול לרשת את הנרצח, שכן הם לא דחו את דבריו בטענה שירש שרצח את מורישו מאבד את זכות הירושה.

9. ראו שם, שלדבריו גם האור-שמח לא כתב כן להלכה אלא "לפום ריהטא כהערה בעלמא". בגישה זו נקטו גם צפת-פענח (מתנות עניים ד, ל); על-תמר (מכות ב, ע"מ רח); משנת-אברהם (סי' תתקכט). להרחבה ראו קובי שפירא, "ועוד על הרצחת גם ירשת" (פרשת-השבוע 374).

10. אמנם ראו בהמשך דבריו, שהרי"ש אלישיב דחה סברה זו.

11. ראו חוקת-משפט (לר"ב רבינוביץ-תאומים, הלכות ירושה ועיזבון פ"א, א-ב); סנהדרין-קטנה (מח,ב ד"ה אמר להן). וראו שם, שהשווה את ירושת הרוצח לדין מבשל בשבת במוזיד, שלדעת ר' יהודה אסר לו לאכול מהמזון עולמית. מהשוואה זו עולה, שלדעתו מדובר בתקנה ולא בעיקר הדין, שכן לר' יהודה מדובר בקנס מדרבנן ולא מעיקר הדין (ראו בבא קמא ע"א, א). להרחבה ראו גם את דברי שוחטמן, לעיל הערה 8.

12. ראו חוקת-משפט (שם בביאורים); משפטיך-ליעקב (ח"ב סי' כג).

ישראל שהמיר, יורש את קרוביו הישראלים כשהיה. ואם ראו בית דין לאבד את ממונו ולקנסו שלא יירש כדי שלא לחזק את ידיהם, הרשות בידן. ואם יש לו בנים בישראל, תינתן ירושת אביהן המומר להן. וכן המנהג תמיד במערב.

נראה שעל אף ההבדלים, ניתן לבסס את ההיקש בין שלילת זכות הירושה ממומר לשלילת הירושה מרוצח מורישו, גם על רציונל משותף. בשני המקרים מדובר על יורשים שמעשיהם פגעו בערכי המשכיות הלאומית והמשפחתית היהודית. אף שזיקת המשכיות הבאה לידי ביטוי בזיקת הירושה אינה פרי בחירה, ואין במעשי האדם בכדי לנתקה, בית הדין יכול לנקוט בפעולת עונשין ולשלול מאותו האדם את זכות הירושה בפועל.

על פי האמור לעיל, הורה הר"י אריאל¹³ שלמעשה אין מחלוקת בין הפוסקים, והרוצח את מורישו מאבד את זכות הירושה, בין אם משורת הדין ובין אם מצד הקנס.¹⁴

ד. מי זוכה בירושה במקרה שאדם רצח את מורישו?

לאחר שראינו שרוצח מורישו אינו יורשו, עלינו לברר למי עובר חלק הירושה של הרוצח. אפשרות אחת היא שיורשי הרוצח מקבלים את חלקו (אף שהוא עדיין בחיים). אפשרות אחרת היא חלוקת הירושה בין שאר היורשים של הנרצח.

לעיל ראינו, שהיו שביקשו להקיש מדין המומר לדין רוצח מורישו. במקרים שבהם קנסו את המומר שלא לרשת את קרוביו, הירושה עוברת אל יורשיו של המומר, וכדבר הרמב"ם (שם) והשו"ע (ח"מ רפג, ב): "ואם יש להן בנים בישראל, תנתן ירושת אביהם המומר להם".¹⁵

כך במקרה דומה לנידון שלנו, דן שו"ת חתם-סופר (ח"ד סי' קנח) ביורש שהיכה את אימו, אך לא הביא למותה. לדבריו, ראוי לקנוס את היורש ולמנוע ממנו את הירושה. במקרה כזה כתב החתם-סופר, שממון הירושה עובר לבניו: "אם יש לו בנים, יורדים בניו לנכסי מכוח אמא דאבוה".

באופן דומה, כתב הר"י זילברשטיין בחשוקי-חמד (שם): "הזכות ביד בית דין לקנוס רוצח ולהעביר את הנחלה ליורש הבא אחריו".

אלא שהן החתם-סופר והן הר"י זילברשטיין כתבו ששלילת הירושה מהרוצח אפשרית מצד התקנה, אך לא מעיקר הדין. לעומת זאת, הפוסקים שכתבו שהרוצח מאבד את הירושה מעיקר הדין, לא ביארו למי עוברת הירושה במקרה זה, וייתכן שלשיטתם גם יורשי הרוצח מאבדים את זכות הירושה.

לכאורה, העברת זכות הירושה של הרוצח ליורשיו במקום ליורשיו האחרים של הנרצח, מקהה מעוקץ העונש המוטל על הרוצח. עם זאת, לא ניתן להתעלם מכך שלפעמים שלילת זכות הירושה גם מיורשי הרוצח, מהווה למעשה ענישה של חפים מפשע ואף העצמת הפגיעה בהם. כך לדוגמא, במקרה של בן שרצח את אביו והתאבד, שלילת זכות הירושה מבני הרוצח מהווה למעשה פגיעה בנכדי הנרצח וכפירה בזיקתם לסבם. במצב שכזה, אמנם מוצדק היה לשלול מהרוצח את זכות הירושה, אך האם מעשיו הנפשעים של

13. ראו הרב עדו רכניץ, "האם אדם שרצח את הוריו יורש אותם?" (אתר דין תורה).

14. אמנם יוער, כי לדעות ששלילת הירושה היא מצד קנס בלבד, הרי שבכדי שהחוק יעלה בקנה אחד עם ההלכה, נדרש כי מניעת הירושה מהרוצח, תיעשה גם בהסכמת בית דין לקבוע כן מצד התקנה, ואין די בתוקף ההלכתי של החוק כ"דינא דמלכותא", כמבואר לעיל.

15. ראו גם שו"ת הרמב"ם (סי' שעה): "וכן הורו וכן אנו עושים תמיד, שכל מי שנשמתד, אם נפלה לו ירושה, תינתן לבניו הכשרים".

האב מצדיקים את ניתוק הקשר הבין דורי שבין הסב (הנרצח) לבין נכדיו? שהרי לא רק שבגין מעשיו הנפשעים של האב נכדים אלו שכלו הן את סבם (הנרצח) והן את אביהם (הרוצח שהתאבד), אלא כעת תישלל מהם זיקתם לסבם.

ה. בין רוצח קרובי משפחתו לרוצח אשתו

אמנם, ברי שדברים אלו מתארים נכוחה רק מצב שבו בין יורשי הרוצח לבין הנרצח יש קשרי דם ומשפחה שאינם ניתנים להפקעה או לביטול. הדברים אינם הולמים מצב של רצח בין בני זוג, כשירשי הרוצח שאין להם כל זיקה משפחתית לנרצח (כגון ילדיו מבן זוג קודם) מבקשים לרשת אותו. יתר על כן, במקרה שכזה, זיקתם של יורשי הרוצח לנרצח נובעת ותלויה רק בקשר הנישואין של מורישם, ואם זיקת ירושת הנרצח מופקעת מהרוצח, בין אם כקנס ובין אם מעיקר הדין, לכאורה מופקעת מעליה גם זיקתם של יורשי הרוצח אל ירושת הנרצח. להלן נבקש לבסס הלכתית הבחנה זו, על אף שהיא אינה מוזכרת אצל הפוסקים שדנו בשלילת ירושת רוצח מורישו.

1. בעל שרוצה לגרש את אשתו

מוסכם כי קיימת הבחנה הלכתית בין קשר ירושה הבא מפאת קשר "שארות" (קרבת דם) לבין קשר ירושה הבא מפאת קשר "אישות" (קשר היחסים שבין בני זוג), ובלשון התוספות (ב"ב קיג, א ד"ה מתה): "שהבעל אינו יורש מחמת קורבה אלא מחמת שארות, שהן חשובין כבשר אחד".¹⁶

מאחר שזיקת הירושה בין בני הזוג נובעת מקשר אישות שניתן לניתוק במקרה של גירושין, נחלקו הראשונים באשר לירושת האישה במקרה בו הבעל כבר תכנן לגרש את אשתו, אלא שהיא נפטרה קודם לכן. לדעת הרשב"ם (ב"ב קמו, ב ד"ה נפלה), במקרה שכזה הבעל אינו יורש את אשתו, ולדעת הרא"ש (ב"ב פ"ט סי' טז), הוא כן יורש אותה. היו שפסקו שמחלוקת זו נאמרה רק באשר לתקופה שטרם "חרם דרבנו גרשום", אז היה יכול הבעל לגרש את אשתו בעל כורחה, אך בימינו שהגירושין לא תלויים רק בבעל, גם כאשר הבעל רצה לגרש את אשתו, הוא עדיין יורש אותה, כלשון שו"ת הרמ"א (סי' קיב): בדודאי אף רשב"ם לא קאמר אלא בימיהם שהיו מגרשים נשותיהם שלא מדעתם, דמאחר שבדידיה תליא מילתא, והוא נתן עיניו לגרשה, כמו שנתגרשה דמי, מאחר דאין מעכב בידו... אבל בזמן הזה שאין אדם מגרש אשתו בלא דעתה... ודאי אף רשב"ם מודה דלא אבד ירושתה... שלא יאבד ירושתו מכוח שרוצה לגרשה, כל זמן שאין בידו לגרשה, והיא עכבה עליו.¹⁷

ויושם אל לב, דבריו של הרמ"א לעיל אמורים במקרה בו האישה היא אשר עיכבה את הגירושין, ובהתאם לכך הבעל לא יכול בימינו לגרש את אשתו בעל כורחו. ואף שרבים כתבו שדעת הרשב"ם היא דעת יחיד והרמ"א פסק כנגדו (אה"ע צ, ה), לאור דברי הרמ"א לעיל, ניתן להציע שכאשר עיכוב סיום הנישואין לא התרחש באשמת האישה, הרי שלא

16. הבחנה זו הובאה במקורה כדי להסביר מדוע ירושת הבעל קודמת לירושת הוריה או בניה של האישה מבחינת סדר היורשים. להרחבה ראו שמואל שמעוני, 'ההורים על ירושת בן הזוג', פרשת-השבוע 420. היו שהסבירו שבהבחנה זו נעוץ הטעם לכך שפעמים הבעל אינו יורש את אשתו אף במקרים שקרוביה האחרים כן היו יורשים אותה. כך לדוגמא, בניגוד לבניה או להוריה של האישה אשר זכאים גם לירושה שנפלה לזכות האישה לאחר מותה, בעלה אינו זוכה בנכסים אלו. ראו ראב"י אבי"ד (ב"ב קנט, ב) ותוספות (שם קיד, ב ד"ה מה אשה).

17. ראו גם פתחי-תשובה (אה"ע סי' צ ס"ק ח).

תקנת רבנו גרשום היא אשר מונעת את הגירושין, וייתכן שאף הרמ"א יסכים שבמקרה כזה דעת הרשב"ם רלוונטית אף בימינו.¹⁸

יתר על כן, מדברי הפוסקים עולה שכאשר אין מדובר אך ברצון להתגרש, אלא שהבעל נהג באשתו בצורה שאינה הגונה ושלא כ"מנהג אישות", ייתכן שגם לדעת הרא"ש הבעל מאבד את הזכות לרשת את אותה, וכפי שכתב הדרכי-משה (אה"ע סי' צ' אות ה):
דשאני הנהו שכופין לגרש, דרוצה לנהוג עמה מנהג אישות ולא פשע כלל, ולכן אינו מאבד ירושתו. מה שאין כן במורד או מדיר, דאינו נוהג מנהג אישות ולמיפק קאי, לכן אינו יורשה, וצריך עיון.¹⁹

כיוצא בזה, ההפלאה (קו"א סי' צ' ס"ק יד) כתב, שכאשר בעל מעגן את אשתו ומונע ממנה את הגט הוא מאבד את זכות הירושה שלה. ברוח זו, היו אחרונים שקבעו שפעמים כש"קשר האישות" בין בני הזוג התנתק בפועל שלא באשמת האישה, הבעל מאבד את זכות ירושתה, אף אם הם טרם התגרשו בפועל, וכדברי שו"ת משפטי-עוזיאל (ח"ז סי' עט):
 אין הדברים הללו אמורים, אלא כשהיא לא נתרצית לקבל גיטה ממנו, אבל אם נתרצו שניהם בכך וקבעו זמן הגירושין, לדברי הכול פקעה ממנו זכות ירושה.

דומה כי אם כאשר לבעל מורד, מדיר או מעגן את אשתו יש לשלול ממנו את הירושה, מכיוון ש"אינו נוהג מנהג אישות ולמיפק קאי", קל וחומר שכאשר מדובר בבעל הרוצח את אשתו, שלא יירש אותה.

סימוכין נוספים לדברינו ניתן ללמוד מדברי הב"י (חו"מ רפו), שדן בסיבה מדוע בעל שאשתו השתמדה, אינו מאבד את זכות הירושה, אף שבפועל פקע קשר האישות ביניהם: ויש לתמוה על זה, דהא כיוון שנשתמדה, פקע מינה דיני אישות, שהרי אסור לשהות עמה, והיאך יירשנה? ואפשר דכיוון דאם תחזור לדת האמת, ויתברר שלא נבעלה לאחר ברצון, מותר להחזירה, לא פקע מינה דיני אישות. ועוד יש לומר, דאף על גב דפקעו מינה דיני אישות שהם לזכותה, **דיני אישות שהם לזכותו לא פקעי, כיון דאיהו לא חטא.**

הבית-יוסף מנה שתי סיבות לכך שהבעל יורש את אשתו המומרת: (1) עדיין ייתכן שהם ישובו לחיות יחד; (2) מכיוון שהיא חטאה לו והוא לא חטא לה, לא מפקיעים ממנו את דיני האישות שלטובתו. לפי זה נראה ברור, שבמקרה שאדם פשע בעצמו ורצח את אשתו, ואין למעשיו כל תקנה, יסכים הבית-יוסף שפקעו דיני האישות ואיתם זכות הירושה.

2. בעל שקידש את אשתו במרמה

מקור נוסף שממנו ניתן ללמוד לענייננו. הוא מקרה של בעל שקידש את אשתו במרמה. החלקת-מחוקק (סי' עז' ס"ק כח) כתב שבמקרה כזה, אם היא נפטרה לפני שהספקנו לכפותו לגרש אותה, הוא אינו יורש אותה, כדי למנוע מצב בו "חוטא יצא נשכר". דומה

18. ייתכן שלאור הסבר גם יש להבין את לשון פסיקת הרמ"א (שם): "כל זמן שלא נתגרשה, אף על גב שנתן עיניו לגרש, יורשה". יושם אל לב, חלקו הראשון של המשפט מוסב על האישה "כל זמן שלא נתגרשה", וחלקו השני מוסב על הבעל "אף על גב שנתן עיניו לגרש". ייתכן שכוונת הרמ"א היא שאין רצון הבעל לגרש מונע ממנו לרשת, וזאת משום שהאישה מונעת את הגירושין "לא נתגרשה". וייתכן אם כן שאף הרמ"א יורה אחרת במקרים בהם הבעל הוא אשר מונע את הגירושין והוא אשר "לא גירש". אמנם אין הדברים מוכרחים וצ"ע. וראו בהרחבה במאמרו של הרב דוד לאו, "ירושת אישה לאחר היתר מאה רבנים והשלשת גט" (תחומין מב מעמ' 434 ואילך), באלו מקרים למעשה בעל אינו יורש את אשתו.

19. ראו שם, שדבריו נאמרו כדי לדחות את האפשרות שדברי השלטי-גיבורים (כתובות כז, ב אות ב), שבעל שמרד באשתו אינו יורש אותה, נאמרו רק לדעת הרשב"ם. ראו גם רמ"א (אה"ע צ, ה) והפלאה (שם).

שרציונל זה מתקיים גם במקרה שאדם רצח את אשתו, ואנחנו רוצים למנוע ממנו לצאת נשכר ממעשיו.

3. תקנות לצמצום ירושת הבעל את אשתו

יתר על כן, על אף התפיסה ההלכתית הבסיסית, שדיני הירושה הם דינים קוגנטיים, ואין אפשרות לעקוף אותם באמצעות תנאים ותקנות,²⁰ לאורך הדורות התקבלו במשפט העברי כמה תקנות שמגבילות את זכות ירושת הבעל, כדי להבטיח שבמקרים מסוימים, בהם הצדק מורה על כך, כגון באישה שנפטרה סמוך לנישואין, ירושת האישה תגיע לקרוביה ולא לבעל.²¹ ניתן להציע, שהתקבלותן של תקנות אלו קשורה גם היא לכך שירושה מכוח נישואין נבדלת מירושה מכוח קשרי דם, ולכן כאשר הצדק הבסיסי מורה כן, יש מוטיבציה חיובית להעביר את הירושה בחזרה למשפחת האישה.

דומה, שאף אחת מן ההתנהגויות שבגללן נשללה זכות הירושה בהתאם לתקנות, לא מגיעה לרמת הפגיעה והפגיעה הישירה של הבעל במהות קשר "האישות", כפי שמתקיים באדם הרוצח את אשתו.

נבקש להציע, אם כן, שעל פי ההלכה אינה דומה שאלת הירושה מדין "שארות" של רוצח קרוב משפחתו לשאלת הירושה מדין "אישות" של רוצח אשתו. בניגוד לזיקת ירושה של "שארות" הנובעת מקשרי דם, ואינה תלויה במעשי האדם, זיקת הירושה שבין בני זוג ניתנת לניתוק, ומושפעת ישירות ממעשי האדם. כאשר הבעל פשע באופן הנפשע ביותר כלפי זיקת "האישות", ורצח את אשתו, נראה לכל הדעות הוא יאבד את הזכות לרשת אותה מעיקר הדין.²²

הנפקות המעשית של הבחנה זו, הינה בכך שבעוד באשר לרוצח מורישו מכוח זיקת "שארות" הוסכם לכאורה בין הפוסקים שהירושה עוברת אל יורשי הרוצח, הרי שבאשר לרוצח אשתו, יש לומר שאין הדין כן, וליורשי הרוצח אין כל חלק בירושת הנרצחת.

ו. מי הירוש במקרה של בעל שרצח את אשתו

ככל שאין אנו דנים בזיקת הירושה של הרוצח בעצמו אלא בזיקתם של יורשי הרוצח, ניתן להוסיף ולהביא לדברינו תימוכין נוספים.

בגדרי דין **משמוש נחלה**,²³ פסק הרמב"ם (נחלות א, ג), שאדם שנפטר לפני אביו והשאיר אחריו בנים, אין אחיו של המת מקבלים את חלקו בירושת אביהם, אלא הירושה עוברת לבני המת, משום שגם מת נחשב כבעל זכות הורשה וירושה. בניגוד לכך, בעל שנפטר לפני אשתו, זיקת הירושה שלו פוקעת, ואין בניו מאישה אחרת יורשים את אלמנתו, כפי שפסק השו"ע (אה"ע ז, א). מכאן, שזיקת הירושה בין בני הזוג מתקיימת רק

20. ראו בן ציון גרינברגר, "למען ירשו בני ישראל איש נחלת אבתיו" פרשת-השבוע 82.

21. להרחבה ראו ש' אסף, "התקנות והמנהגים השונים בירושת הבעל את אשתו", מדעי-היהדות (ח"א עמ' 79).

22. אמנם, ראוי לציין שהר"י זילברשטיין (חשוקי-חמד שם) ושו"ת דבר יהושע (שם) עסקו בדין רוצח אשתו, ולמדו בפשטות מדין רוצח קרובי משפחתו לדין רוצח אשתו ללא הבחנה בין המקרים. אף על פי כן, נראה שהצעתנו אינה סותרת בהכרח את דבריהם. הרב זילברשטיין עסק ברופא שגרם למות אשתו בשעה שטיפל בה, ואף שעלה החשד שהבעל רצח אותה במזיד מכיוון שנתן עיניו בירושתה, הדבר לא הוכח. במקרה שכזה לא ברי שהבעל פשע במזיד באשתו, ומובן יותר מדוע לא יאבד את זכות הירושה שלה. שו"ת דבר-יהושע אכן עסק ברוצח אשתו, אלא שלשיתתו גם רוצח שאר קרובי משפחתו אינו יורש אותם. ייתכן שבשל כך שרצה לבסס את הקביעה שרוצח אינו יורש את הנרצח ככלל גורף, לא ראה טעם לעסוק בהבחנה בין רוצח אשתו לרוצח קרובים אחרים.

23. להרחבה על דין זה ראו אנציקלופדיה-תלמודית (כרך כה ערך "ירושה" ציון 505 ואילך).

ביניהם. לזכות יורשי הבעל בירושת האישה אין קיום בפני עצמה, והיא תלויה לחלוטין בכך שזכות הבעל בירושת אשתו הייתה קיימת בשעת מותה. ממילא, כשבי"ד מחליט לשלול מהבעל את זכות ירושת אשתו (כשרצחה), כבר אין ליורשי הרוצח זיקה לירושת הנרצחת.

ראיה נוספת לכך שלירשיו של רוצח אשתו אין זכות בירושת הנרצחת, כפי שאין ליורשי בעל שמת לפני אשתו זכות בירושת אלמנתו, יש להביא מדינו של המומר. כאמור לעיל, השו"ע (חו"מ רפג, ב) קבע, שכאשר בית דין שולל ממומר את ירושתו, הירושה מגיעה ליורשיו. על דין זה כתב הרמ"א (שם), שהוא מתקיים רק כאשר ישנו דין "משמוש נחלה", כגון שמדובר בירושת אבי המומר, אך כאשר אין "משמוש נחלה", כגון כשמדובר בירושת אימו של המומר: "גם יורשיו אינן יורשין, ונשארה הירושה לשאר יורשי האם".²⁴

דומה, שכפי שהירושה שנשללה מהמומר עוברת ליורשיו רק כאשר יורשי המומר היו זכאים אליה מדין "משמוש נחלה", כך גם הירושה שנשללה מרוצח תעבור ליורשיו רק אם הם היו זכאים אליה מדין "משמוש נחלה". תנאי שאינו מתקיים כאשר הקשר בין הרוצח לנרצח הוא קשר נישואין.²⁵ ואכן, שו"ת משפטי-עוזיאל (שם) פסק, שבמקרה שבעל אינו יורש את אשתו מכיוון שנהג עימה שלא כדין (וכדלעיל בפרק הקודם), גם יורשיו אינם יורשים אותה, והירושה חוזרת ליורשי האישה. הדיון שם עסק בבעל שנשא אישה נוספת על אשתו הראשונה שלא ברשות בית דין. לאחר מכן הסכימו הגבר והאישה הראשונה להתגרש, אך בטרם בוצעו הגירושים, נפטרה האישה הראשונה, ובעלה ביקש לרשת אותה: שהרי אחרי שנשא אישה אחרת ובגד באשתו הראשונה מסיבה זאת, ואין האישה מצפה עוד שיחזור אליה, ואולי גם אינה רוצה בחזרתו אחרי שבגד בה בצורה גסה ומכוערת זאת... **ולכל הדעות נעקר תנאי אישות, ואינו נקרא בעל לירש אותה**... ומכל שכן בנדון דידן שהוא מורד ובוגד, **ובכגון זה ליכא מאן דאמר שהוא יורש אותה, שדרכיה דרכי נועם** כתיב, ואין זה דרכי נועם לתת זכות ירושה למורד ובוגד שנשא אישה על אשתו שלא ברשות בית דין, שגם נידוהו בית דין על מעשהו זה, **שקרוב הדבר לומר שהוא גרם למיתת אשתו הראשונה. ובה לא מצאנו ולא ראינו שום פוסק שיזכה את הבעל הבוגד**... וכך שורת הדין והאמת נותנת, לזכות את יורשי אישה עלובה זאת בכתובתה ונכסיה המשולשים ביד אחר, ובכוח בית דין יפה, מוציאין מיד השליש כתובתה ונכסיה, **ונותנין אותם ליורשיה הראויים ליורשה מן התורה.**

ז. היבטים נוספים בהצעות החוק

1. בין זכות רוצח מורישו לרשת מכוח ירושה לבין זכותו לרשת מכוח צוואה

הצעות החוק שעל שולחן ועדת החוקה אינן מבחינות בין זכות הרוצח לרשת את מורישו מכוח ירושה ובין זכותו לרשת מכוח צוואה. אולם על פי ההלכה, קיימת אבחנה.

יש להקדים כי ההבדל בין שיטות המשפט לעניין זה נובע מכך שעל פי המשפט הישראלי, הן ירושה מכוח חוקי הירושה והן ירושה מכוח צוואה, שואבות את כוחן מזכות

24. יובהר שמדברים אלו לא ניתן להסיק שירשיו רוצח לא יירשו את סבתם, וזאת משום שהקביעה שבמקרה של פטירת אימו של מומר אין דין "משמוש נחלה", מסתמכת על הקביעה שמומר הוא כמת לעניין ירושה. קביעה שלא נאמרה לגבי רוצח.

25. על האמור לעיל יש להוסיף, כי ייתכן שאף פוסקי ההלכה שהוזכרו לעיל (הערה 22), שהשוו בפשטות בין דין רוצח קרוביו לדין רוצח אשתו, וקבעו שבלא הטלת קנס מיוחד, **רוצח אשתו** אינו מאבד מעיקר הדין את זכות הירושה, יודו שאם אין אנו עוסקים בזכות הירושה של הרוצח, אשר הירושה נשללה ממנו מעיקר הדין או מצד התקנה, אלא בזכותם של **יורשי הרוצח**, הרי שירשיו רוצח אשתו אינם זכאים לרשת אותה גם מעיקר הדין.

המוריש להנחיל את נכסיו. בניגוד לכך, על פי המשפט העברי, לרצון המוריש יש חשיבות רק כאשר מדובר בירושה מכוח צוואה. במקרה זה מוטבי הצוואה כלל אינם שואבים את זכותם בירושה מדיני הירושה, אלא זכאים לכך מכוח דיני המתנה.²⁶

לפי הבנה זו מובן מדוע על פי ההלכה יש בסיס איתן עוד יותר לשלול את ירושת הנרצח מהרוצח במקרה של ירושה מכוח צוואה. דיני הצוואות והמתנות במשפט העברי מאפשרים לבית הדין להתחקות אחר רצונו המשוער של המצווה. במקרה בו ברי לבית הדין שלא על דעת כן המצווה הוריש מנכסיו ליורש, הם רשאים לסטות מלשון הצוואה ולשלול את נכסי הירושה מהיורש. כלשון השו"ע (חו"מ רמו, א):
לעולם אומדים דעת הנותן, אם היו הדברים מראין סוף דעתו, עושים על פי האומד, אף על פי שלא פירש. כיצד? מי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת, וכתב כל נכסיו לאחר, מתנה גלויה גמורה, ואחר כך בא בנו, אין מתנתו קיימת, שהדברים מוכיחים שאילו ידע שבנו קיים לא היה נותן כל נכסיו.²⁷

קשה לעלות על הדעת, שאדם שציווה את נכסיו בצוואתו לפלוני, היה מורה כן לו היה יודע שאותו פלוני ירצח אותו, ובוודאי שקשה להניח שהיה מעוניין בכך שירושתו תיפול לידי יורשי הרוצח. בהתאם לכל האמור, על פי המשפט העברי יש להבחין בין זכות הרוצח לרשת את מורישו מכוח ירושה ובין זכותו לרשת מכוח צוואה. כאשר מדובר בירושה מכוח צוואה, מוצדק וראוי לשלול את הירושה הן מהרוצח והן מירושי, הכול על פי ראות עיני בית הדין את כוונתו המשוערת של המצווה.

2. שלילת ירושת הנרצח מרוצח שנמצא שאינו כשיר לעמוד לדין

כאמור לעיל, לדעת חלק מהפוסקים האפשרות לשלול מהרוצח את ירושת הנרצח אינה מבוססת על עיקר הדין, אלא על כך שראוי לקנוס את הרוצח ולשלול ממנו את ירושת הנרצח. על פניו מדובר בקנס עונשי, ובהתאם, כאשר בית הדין מגיע למסקנה שמדובר באדם שאינו בר ענישה, כגון באדם שאינו שולט במעשיו, אין לכאורה מקום לשלול ממנו את זכות הירושה כעונש.

אמנם ייתכן שגם אם נאמר ששלילת זכות ירושת הנרצח מהרוצח היא מדין קנס ולא מעיקר הדין, יש לקנוס גם כשהרוצח אינו כשיר לעמוד לדין. ניתן להציע שתכלית התקנה אינה רק עונש, אלא מטרתה אף למנוע את התוצאה חסרת הצדק בכך שאדם שבפועל הביא למות מורישו יירש אותם, גם כשאין מקום לענישה. תימוכין לכך ניתן להביא מדברי הרמ"א (חו"מ רפג, ב) על דין מומר קטן. לדבריו, המומר אינו יורש, אף שאינו בר ענישה.

26. להרחבה ראו מיכאל ויגודה, "על הצוואה", פרשת-השבוע 104.

27. [הערת העורך (א.ו.)]: לכאורה הדברים אינם דומים. פסיקת השו"ע עוסקת במקרה שבו הצוואה ניתנה על סמך טעות בדיעת המציאות העכשווית. בנידון שלפנינו אנו עוסקים במקרה שבו המציאות (רציחת המצווה) השתנתה אחרי זמן הצוואה. לנידון דומה ראו ב"ק (ק, ב) ותוספות (שם ד"ה אדעתא).
תשובת המחבר: לעני"ד ניתן להשיב שדווקא ממקורות אלו יש ראייה לצדקת הצעת. מדברי התוספות עולה שאכן יש אפשרות עקרונית לבטל מקח גם בגין שינוי נסיבות שאירע לאחר המעשה הקנייני, אך זאת בשני תנאים: (1) שמדובר בחוזה חד צדדי (מה שלא מתקיים לגבי נישואין שתוקפם נובע גם מדעת הבעל). (2) שהאומדנא שהנותן לא היה מתחייב לכך אם היה יודע על שינוי הנסיבות - ברורה (מה שאינו מתקיים כאשר ניתן עדיין לומר: "טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו"). וראו את דברי הרב ציון אילוז בספרו פגמים-בחוזה (עמ' 175). וראו שם (עמ' 180), כמה דוגמאות מהפוסקים לביטול מתנה חד צדדית במקרה של אומדנא ברורה, גם בגין שינוי נסיבות שאירע לאחר נתינת המתנה. וראו שו"ת מהר"ם-מלובלין (סימן קח), שפסק שאדם עירי שציווה נכסיו לאחר, ולאחר מכן נולדו לו ילדים, ניתן לבטל את הצוואה אם יש אומדן דעת ברור שלא על דעת כן נתן את הצוואה.

לכן למעשה, נראה שגם על פי המשפט העברי, ראוי לשלול את ירושת הנרצח מהרוצח, אף במקרים בהם הרוצח אינו בעל כשרות משפטית, ובמיוחד כאשר מדובר ברוצח שבעת מעשה הרצח הייתה לו אחריות פלילית על מעשיו.

3. שלילת חלקו של רוצח אשתו בדירה המשותפת

הצעת חוק נוספת שמונחת על שולחן ועדת החוקה, מבקשת לקבוע שבמקרה של רצח בין בני הזוג, הדירה המשותפת תעבור רק ליורשי הנרצח. מטרת ההצעה היא לחסוך מקרובי הנרצח את הצורך בעימות משפטי כואב מול הרוצח.

דומה, שעם כל הצער על הכאב הנגרם ליורשי הנרצח, לא ניתן להתעלם מכך שבניגוד לכל המובא עד כה, כבר אין מדובר בהצעה זו בשלילת ירושת זכויות ממוניות **השייכות לנרצח**, אלא מדובר בשלילת נכסים **השייכים לרוצח** באופן עונשי. ראיה לכך ניתן להביא מדינו של מומר, שאף על פי שניתן לדלג עליו בירושה, פוסקי ההלכה הבהירו שלא ניתן לפגוע ביתר זכויותיו הממוניות.²⁸

אמנם ניתן היה להציע שכפי שיש מהפוסקים שקבעו ששלילת ירושת הנרצח מהרוצח מבוססת על קנס ולא על עיקר הדין, כך אף ייקבע שכחלק מהקנס אף תישלל מהרוצח הדירה המשותפת של בני הזוג. ברם, דומה שיש לדחות הצעה זו. הפוסקים שנקטו בגישה זו ביססו אותה על הרצון "שחוטא לא יצא נשכר ולא ייהנה ממעשיו הרעים" וכן על קריאתו המוסרית של אליהו הנביא "הרצחת וגם ירשת!"; סברות אלה לא קיימות באשר לשלילת זכות ממונית שהייתה קיימת לרוצח גם בלא מעשה הרצחה.

ה. סיכום

1. הפוסקים נחלקו בשאלה, אם רוצח מורישו מאבד את הזכות לרשת אותו מעיקר הדין.
2. גם לדעות שמעיקר הדין הרוצח אינו מאבד את זכותו בירושה, ניתן וראוי לקנוס את הרוצח ולמנוע ממנו את ירושתו. בנוסף, כאשר מדובר בירושה שנובעת מכוח קשר של אישות, ייתכן שלכל הדעות הרוצח מאבד את זכותו בירושה מעיקר הדין.
3. באשר לשאלה מי מקבל בפועל את חלקו של הרוצח בירושת הנרצח, יש לחלק בין רוצח שירש מכוח קרבה משפחתית, שירשיו מקבלים את חלקו, לבין רוצח שירש מכוח אישות, שיש לשלול גם מיורשיו את חלקו בירושה ולהעבירו ליורשי הנרצח.
4. כמו כן, כשמדובר בירושה מכוח צוואה, שנובעת מרצונו של המוריש, ותלויה באומדן דעתו, ניתן להניח שהמוריש לא היה מצווה כן לו ידע שהנהנה מהצוואה ירצח אותו, ולכן ראוי לשלול את זכות הירושה מכוח צוואה גם מיורשי הרוצח.
5. נראה שגם כשמדובר ברוצח שאינו כשיר לעמוד לדין, יש בסיס הלכתי לשלול ממנו את הירושה (כפי ששוללים את הירושה ממומר קטן), ובוודאי שהדין כן במקרה שהרוצח הפך לפסול דין רק לאחר מעשה הרצח.
6. אין לשלול מהרוצח זכויות ממוניות שהיו **שייכות לו** ערב הרצח, ולכן במקרה של בעל שרצח את אשתו, אין לקחת ממנו את חלקו בדירה המשותפת.

28. ראו שו"ת הרמב"ן (סי' ב) ושו"ת הרא"ש (כלל לב סי' ד). להרחבה ראו אליאב שוחטמן, 'מעשה הבא בעבירה - תוצאותיה של אי-חוקיות במשפט העברי', פרשת-השבוע 240.